

*Să nu stați niciodată de vorbă
cu necunoscuți!*

La ceasul unui amurg învăpăiat de primăvară, la Moscova, în parcul Patriarșie prudi¹, își făcură apariția doi cetățeni. Primul, un bărbat la vreo patruzeci de ani, îmbrăcat în haine gri de vară, mic de stat, brunet, dolofan și chel, ținea în mână pălăria decentă, din fetru moale; fața bine bărbierită i-o împodobeau niște ochelari uriași cu ramă neagră de baga. Celălalt, un tânăr lat în umeri, roșcovan, ciufulit, cu o șapcă în carouri dată pe ceafă, purta o cămașă de cow-boy, pantaloni albi boții și pantofi negri de sport.

Primul era Mihail Alexandrovici Berlioz în persoană, redactorul-șef al unei reviste lunare literar-artistică și președintele consiliului de conducere al uneia dintre cele mai de seamă grupări literare din Moscova, căreia i se spunea prescurtat Massolit², iar tânărul său însoțitor – poetul Ivan Nikolaevici Ponîrev, care semna cu pseudonimul Bezdomnii³.

Intrînd sub umbra teilor abia înverziți, cei doi scriitori se și repeziră spre un chioșc vopsit în culori pestrice, purtînd firma „Bere și ape minerale”.

Da, se cuvine să semnalăm prima ciudățenie a acestei seri cumplite de mai. Nu numai lingă chioșc, ci și pe toată aleea paralelă cu strada

-
1. Lacurile patriarhului.
 2. Literatura de masă.
 3. Pribeagul.

Malaia Bronnaia, nu se afla țipenie de om. La ceasul acela, cînd abia mai puteai răsufla de zăpușeală, cînd soarele, după ce potopise cu arșiță Moscova, se prăvălea învăluit într-o piclă uscată undeva, dincolo de Sadovoe Kolțo, nimeni nu poposea sub umbra teilor, nimeni nu ședea pe vreo bancă; de la un capăt la altul aleea era pustie.

— Apă minerală, vă rog, ceru Berlioz.

— N-avem apă minerală, îi răspunse cu un aer jignit femeia din chioșc.

— Bere aveți? se interesă cu glas răgușit Bezdomnii.

— Ne-o aduce pe seară, îl informă vînzătoarea.

— Și ce aveți? o întrebă Berlioz.

— Sirop de caise, dar cald, preciză femeia.

— Ei, dați-ne, dați-ne, vă rog!

Siropul de caise făcu multă spumă galbenă, răspîndind în jur un miros de frizerie. Îndată ce goliră paharele, pe cei doi literați îi apucă sughitul. Plătiră și se așezară pe o bancă din apropiere, cu fața spre lac și cu spatele spre strada Bronnaia.

Aici se petrecu a doua ciudățenie, privindu-l numai pe Berlioz. Sughitul i se potoli pe neașteptate, inima îi zvîcni și, pentru o clipă, o simți parcă prăbușindu-se undeva în gol, apoi revenind, dar cu un ghimpe înfipt într-însa. În același timp, îl cuprinse așa, din senin, o spaimă atît de puternică, încît îi veni să fugă din preajma lacurilor mîncînd pămîntul.

Neputînd să-și dea seama ce-l speriasă, privi în jur, neliniștit și trist. Palid la față, își șterse fruntea cu batista, întrebîndu-se: „Ce-i cu mine? Niciodată nu mi s-a mai întîmplat una ca asta. Stau prost cu inima... M-am surmenat... Ar fi, poate, timpul să dau dracului totul și s-o întind la Kislovodsk...”

Deodată, văzduhul dogoritor din fața lui se îngroșă, și din picla deasă se înfiripă un cetățean străveziu, cu o înfățișare nespuse de ciudată. Avea capul mititel, cu șepcuță de jocheu pe creștet, și

purta o haină cadrilată cam scurtă, țesută și ea în văzduh... Deși înalt de un stînjien, era îngust în umeri, nemaipomenit de slab și, luați notă, avea o față batjocoritoare.

Berlioz duse o viață care nu-l deprinsese cu fenomene nefirești, ieșite din comun. Pălînd și mai mult, holbă ochii și-și zise în gînd, cuprins de panică: „Nu se poate una ca asta!...”

Dar, din păcate, se putea, și cetățeanul deșirat, prin care vedeai ca prin sticlă, se legăna în fața lui, cînd la dreapta, cînd la stînga, fără să atingă pămîntul.

Înspăimîntat la culme, Berlioz închise ochii și, cînd îi deschise din nou, își dădu seama că totul se sfîrșise, mirajul se destrămase, cadrilatul dispăruse, și, odată cu el, și ghimpele acela chinător din inimă.

— Pfu!, drace! exclamă redactorul-șef. Știi, Ivan, adineauri, din pricina zăpușelii, era gata-gata să fac o congestie cerebrală! Am avut chiar un fel de halucinație...

Încercă să zîmbească, dar în ochi tot îi mai juca neliniștea, iar mîinile îi tremurau. Treptat, se potoli, își făcu vînt cu batista și, spunînd des-
tul de vioi: „Ei, așadar...”, reluă firul întrerupt al discuției.

Era vorba, după cum s-a aflat mai tîrziu, despre Iisus Hristos. Redactorul-șef îi comandase poetului pentru numărul următor al revistei un amplu poem antireligios. Ivan Nikolaevici compusesse poemul într-un timp foarte scurt, dar, din păcate, redactorul nu era cîtuși de puțin mulțumit de operă. Bezdomnii zugrăvisse personajul principal, adică pe Iisus, în culori foarte sumbre, cu toate astea, după opinia redactorului, poemul trebuia refăcut. Și acum, Berlioz îi ținea lui Ivan un fel de prelegere despre Iisus, ca să-l convingă de greșeala de fond pe care acesta o comisese.

Greu de spus cum ajunsese Ivan Nikolaevici la greșeala asta, poate din cauza forței de sugestie

a talentului său, ori a necunoașterii totale a problemei? În orice caz, Iisus apărea în poem viu, un Iisus care a existat cu adevărat, numai, ce-i drept, plin de defecte.

Berlioz însă voia să-i demonstreze poetului că esențial nu este dacă Iisus a fost bun sau rău, ci că nu a fost pur și simplu, toate istorisirile despre el fiind doar niște născociri, un mit, și nimic mai mult.

Se cuvine să arătăm că redactorul-șef era om citit, și în prelegerea sa făcea cu multă iscusință referiri la istoricii din Antichitate, la Filon din Alexandria, de pildă, sau la scriitorul erudit Iosif Flavius, care n-au pomenit niciodată despre existența lui Iisus.

Dovedind o erudiție remarcabilă, Mihail Alexandrovici îi spuse poetului, printre altele, că pasajul din *Analele* lui Tacit, cartea a cincisprezecea, capitolul 44, unde se vorbește despre supliciul lui Iisus, nu este altceva decât un adaos fals, făcut mult mai târziu.

Poetul, pentru care tot ceea ce-i împărțasea redactorul-șef constituia ceva nou, îl asculta cu luare-aminte, fixându-l cu ochii săi verzi, plini de vioiciune, sughițînd doar la răstimpuri și înjurînd în surdina siropul de caise.

— În Orient nu există religie, urmă Berlioz, în care să nu se spună, de regulă, că o fecioară neprihănită l-a adus pe lume pe Dumnezeu. Creștinii, la rîndul lor, fără să fi născocit ceva nou, l-au creat în același chip pe Iisus al lor, care nu a existat în realitate. Ei bine, tocmai pe ideea asta trebuie să cadă accentul principal...

Vocea de tenor liric a lui Berlioz răsuna pe aleea pustie și, pe măsură ce Mihail Alexandrovici se aventura într-un labirint în care numai un om foarte cult își putea permite să se aventureze fără riscul de a-și frînge gîtul, poetul afla multe lucruri interesante și instructive despre Osiris, bunul zeu egiptean, fiu al Cerului și al Pămîntului, despre

Famuz, zeul fenicienilor, despre Marduc, și, în sfîrșit, despre mai puțin cunoscutul Huitzi-Lopochi, cumplitul zeu, cîndva atît de venerat de aztecii din Mexic.

Chiar în timp ce Mihail Alexandrovici îi povestea poetului cum modelau aztecii din aluat figurina lui Huitzi-Lopochi, pe alee se ivi, în sfîrșit, un om.

Ulterior, cînd, sincer vorbind, era prea tîrziu, diferite instituții l-au descris pe omul cu pricina în cîte o notiță informativă, a căror confruntare nu putea să nu trezească uimirea. Astfel, în prima se spunea că era mic de stat, avea dinți de aur și șchiopăta de piciorul drept. În a doua, dimpotrivă, că era un uriaș, avea coroane de platină și șchiopăta de piciorul stîng. A treia informa laconic că nu avea semne particulare.

Suntem siliți să recunoaștem că nici una din aceste mărturii nu e demnă de crezare.

În primul rînd, individul nu șchiopăta defel, nu era nici scund și nici uriaș, ci, pur și simplu, înalt. În ce privește dinții, în partea stîngă avea coroane de platină, iar în dreapta – de aur. Purta un costum scump, din stofă cenușie, și pantofi la culoare, de proveniență străină. Bereta cenușie și-o pusese falnic pe-o ureche, iar sub braț ținea un baston cu măciulie neagră, înfățișînd un cap de pudel. După aparență, avea vreo patruzeci și ceva de ani. Era proaspăt bărbierit, brunet, cu gura cam strîmbă. Ochiul drept – negru, stîngul – verde. Sprîncenele – negre, una mai pronunțat arcuită decât cealaltă, într-un cuvînt, un străin, om de pe alte meleaguri.

Trecînd prin dreptul băncii pe care ședea redactorul-șef și poetul, străinul îi privi cu coada ochiului, se opri un pic, apoi se așeză pe banca vecină, la cîteva pași de cei doi prieteni.

„Un neamț...” își spuse Berlioz. „Englez... gîndi Bezdornii. Ia te uită! Poartă mînuși! Cum de nu moare de căldură!”

Străinul aruncă o privire peste clădirile înalte ce formau un pătrat în jurul lacului și se vedea cât de colo că se afla pentru întâia oară prin aceste locuri și că-i stîrneau interesul. Ochii i se opriră la etajele de sus, unde în geamurile ferestrelor se răsfrîngea sclipirea soarelui care avea să-l părăsească pentru totdeauna pe Mihail Alexandrovici; apoi, străinul își mută privirea în jos, unde geamurile începeau să capete culorile amurgului, zîmbi condescendent și ironic unui gînd ascuns, făcu ochii mici, își puse mîinile pe măciulia bastonului și-și propti bărbia în ele.

— Tu, Ivan, zise Berlioz, ai zugrăvit cu ironie și foarte izbutit, de pildă, nașterea lui Iisus, fiul lui Dumnezeu, dar buba e că încă înaintea lui Iisus s-au născut un șir întreg de fii ai Domnului, ca, de pildă, Attis din Frigia. Mai pe scurt, nici unul din ei, de fapt, nu s-a născut cu adevărat, n-a existat, după cum n-a existat nici Iisus, și se impune ca în loc să descrii nașterea lui Iisus sau, să zicem, venirea magilor, să vorbești despre zvonurile stupide legate de această venire. Altfel, din povestirea ta reiese că Iisus s-a născut într-adevăr!...

Bezdomnii încercă să-și curme sughițul care-l secătuisese de puteri; își opri răsufierea, dar asta-l făcu să sughită mai chinuitor și mai zgomotos; în aceeași clipă Berlioz își întrerupse prelegerea, întrucît străinul se ridică deodată și veni spre cei doi scriitori, care-l priveau mirați.

— Vă rog să mă iertați, vorbi omul cu accent străin, dar fără a stîlci cuvintele, că-mi permit, deși nu ne cunoaștem, însă obiectul discuției dumneavoastră științifice este atît de interesant, încît...

Astfel vorbind, își scoase politicos bereta, și celor doi prieteni nu le mai rămase altceva de făcut decît să se ridice și să-l salute.

„Mai degrabă-i francez...” gîndi Berlioz.

„O fi polonez?...” gîndi Bezdomnii.

Se cuvine să adăugăm că străinul îi făcu poetului o impresie foarte proastă de cum deschise gura; în schimb lui Berlioz îi plăcu; de fapt, nu asta este expresia potrivită, ci, cum să zic... îi stîrni curiozitatea.

— Îmi îngăduiți să mă așez lângă dumneavoastră? zise politicos străinul, și cei doi, mai mult în silă, îi făcură loc între ei, iar omul se instală sprinten la mijloc, intrînd direct în discuție. Dacă am auzit bine, ați binevoit să afirmați că Iisus nu a existat? întrebă el, fixîndu-l pe Berlioz cu ochiul stîng – cel verde.

— Da, ați auzit bine, confirmă reverențios Berlioz, tocmai asta spuneam.

— Ah, ce interesant! exclamă străinul.

„Ce dracu o fi vrînd și asta?” se întrebă Bezdomnii, încruntîndu-se.

— Și dumneavoastră erați de acord? se informă necunoscutul, întorcîndu-se spre Bezdomnii.

— Sută-n sută! confirmă poetul, căruia îi plăcea să se exprime colorat și în metafore.

— Uimitor! exclamă interlocutorul nepoftit și, privind cu precauție în jur și coborîndu-și vocea gravă, urmă: Iertați-mă că vă plictisesc atîta, dar, după cum am înțeles, dumneavoastră, pe deasupra, nu credeți nici în Dumnezeu? Spunînd aceasta, făcu niște ochi speriați și adăugă: Vă jur că n-am să suflu o vorbă nimănui!

— Da, nu credem în Dumnezeu, confirmă Berlioz cu o umbră de zîmbet pe buze, amuzat de spaima turistului străin, dar despre asta se poate vorbi liber, cu voce tare.

Străinul se lăsă pe speteaza băncii și întrebă cu glas pițigăiat, de curios ce era:

— Sunteți ateți?!

— Da, suntem ateți, răspunse zîmbind Berlioz, iar Bezdomnii gîndi, înfuriîndu-se: „Ian te uită cum se ține scări de noi șmecherul ăsta din stră-nătățuri!”.

— O, e încântător! strigă uimitorul personaj, răsucindu-și capul cînd la dreapta, cînd la stînga și măsurîndu-i cu privirea pe cei doi literați.

— În țara noastră, ateismul nu mai miră pe nimeni, remarcă Berlioz cu politețe diplomatică. Marea majoritate a populației noastre, devenind conștientă, de mult nu mai crede în poveștile cu Dumnezeu.

Aici, străinul făcu următoarea figură: se ridică în picioare și îi strînse mîna redactorului-șef, uluit, însoțindu-și gestul cu cuvintele:

— Dați-mi voie să vă mulțumesc din tot sufletul!

— Pentru ce, mă rog, îi mulțumiți? se interesă Bezdornii, clipind des din ochi.

— Pentru informația extrem de valoroasă și deosebit de interesantă pentru mine, care călătoresc, îl lămuri ciudatul străin ridicînd semnificativ degetul arătător.

Informația importantă făcuse, după cît se vedea, într-adevăr, o impresie puternică asupra turistului, deoarece-și roti ochii speriați peste case, de teamă parcă să nu apară cumva la fiecare fereastră cîte un ateu.

„Nu, nu-i englez“, hotărî Berlioz, iar Bezdornii se întrebă: „Interesant, unde-o fi învățat să turuie așa rusește?“ și se încruntă din nou.

— Dar permiteți-mi să vă pun o întrebare, urmă noul sosit, după cîteva clipe de neliniștită cugețare, cum rămîne cu demonstrarea existenței lui Dumnezeu, cu argumentele, care, după cum se știe, sunt exact cinci la număr?

— Din păcate, răspunse compătimitor Berlioz, nici unul din aceste argumente nu face doi bani, și omenirea le-a trecut de mult la arhivă. Sunteți, cred, de acord că, rațional, nu poate fi vorba de nici o demonstrare a existenței lui Dumnezeu.

— Bravo! strigă străinul. Bravo! Ați reprodus întocmai ideea bătrînului și neobositului Immanuel, cu privire la această temă. Dar iată nostimada:

el a dărîmat cu desăvîrșire toate cele cinci argumente, ca apoi, rîzînd parcă de sine însuși, să emită un al șaselea, al său personal.

— Nici argumentul lui Kant, obiectă cu un zîmbet subtil eruditul redactor-șef, nu este convingător. Nu degeaba spune Schiller că raționalismul lui Kant în această problemă îi poate satisface numai pe sclavi, iar Strauss ridea pur și simplu de acest argument.

În timp ce vorbea, Berlioz se întreba în sine: „Cine-o fi totuși tipul ăsta? Și cum de vorbește atît de bine rusește?“

— Pentru argumentele lui, Kant ăsta ar merita băgat pe vreo trei ani la răcoare, la Solovki! trînti, din senin, Ivan Nikolaevici.

— Ivan! șopti stînjenit Berlioz.

Dar propunerea de a-l expedia pe Kant la Solovki nu avu darul să-l uimească pe necunoscut, ci, dimpotrivă, îl făcu să se extazieze.

— Exact, exact, vociferă el, și ochiul stîng, cel verde, cu care îl fixa pe Berlioz, scăpără. Acolo îi e locul! Că doar i-am zis eu atunci, la dejun: „Orice ați spune, domnule profesor, ați născocit ceva ce nu stă în picioare. O fi, poate, inteligent, însă prea-i de neînțeles. Lumea o să facă haz pe seama dumneavoastră“.

Berlioz holbă ochii de uimire. „La dejun?... I-a zis lui Kant?!... Ce tot îndrugă ăsta?“ se întrebă el.

— Numai că, urmă străinul, adresîndu-se poetului, fără să se simtă jenat de mirarea lui Berlioz, nu-i cu puțință să fie trimis la Solovki, dat fiind că de o sută de ani și mai bine bătrînul sălășluiește pe meleaguri mult mai îndepărtate decît Solovki și nu poate fi scos de acolo cu nici un chip – vă asigur.

— Păcat! replică arțăgos poetul.

— Și mie îmi pare rău, se declară de acord necunoscutul, și ochiul îi scăpără. Mă neliniștește însă un lucru: dacă Dumnezeu nu există, atunci

se pune întrebarea: cine îndrumă viața omului și, în general, toată rînduiala de pe pămînt?

— Omul le îndrumă pe toate, se grăbi Bezdomnii să dea un răspuns răspicat la această chestiune, ce-i drept, nu prea clară.

— Să-mi fie cu iertare, obiectă blînd necunoscutul, ca să îndrumi, trebuie să ai un plan cît de cît exact pentru o perioadă mai lungă de timp. Or, dați-mi voie să vă întreb, cum poate îndruma omul lucrurile, cînd el nu numai că nu-i în stare să întocmească un asemenea plan, chiar și pentru un timp derizoriu de scurt, să zicem, de o mie de ani, dar nici măcar să garanteze pentru ziua de mîine a propriei lui persoane? Într-adevăr – aici necunoscutul se întoarce spre Berlioz – închipuiți-vă că dumneavoastră, de pildă, o să-ncepeți să îndrumați, să dispuneți de dumneavoastră și de alții, într-un cuvînt, ca să zic așa, să prindeți gust, și deodată... faceți... he... he... un cancer la plămîni... Spunînd aceasta, străinul zîmbi dulce, ca și cum gîndul la cancerul pulmonar îi făcea plăcere... Da, un cancer... repetă el cuvîntul răsunător, îngustîndu-și ochii ca un motan, și iată că s-a isprăvit cu îndrumarea dumneavoastră!... Nu vă mai interesează nimic altceva decît propria dumneavoastră soartă. Rudele încep să vă mintă în față. Simțînd că nu-i a bine, consultați urgent medicii, apoi apelați la șarlatani și uneori, chiar și la ghicitoare. Toate acestea sunt lipsite de sens, o știți și dumneavoastră foarte bine. Deznădămintul este tragic: cel care, mai ieri, socotea că îndrumă, conduce – se pomenește dintr-odată întins țeapăn într-o cutie de lemn, iar cei din jur, dîndu-și seama că nu mai e bun de nimic, îl ard într-un cuptor. Dar se poate întîmpla și mai rău: își pune omul în gînd să plece la Kislovodsk – străinul îl ațîntește printre gene pe Berlioz – un lucru dintre cele mai banale, s-ar părea, ușor de realizat, dar nici asta nu izbutește să facă, pentru că, așa, din pricină neștiute, alunecă pe neașteptate și

nimerește sub roțile unui tramvai! Puteti sustine că a îndrumat chiar el lucrurile în felul ăsta? Nu ar fi mai corect să credem că altcineva a decis în privința lui?

La aceste cuvinte, necunoscutul chicoti din cale-afară de ciudat.

Berlioz ascultase cum nu se poate mai atent povestea neplăcută despre cancer și tramvai și începură să-l chinuiască niște gînduri confuze, alarmante. „Ăsta nu-i străin... Nu-i venit de peste hotare... își spunea el, e un individ cum nu se poate mai bizar... Dar mă întreb, totuși, cine e?...“

— Doriți o țigară, nu-i așa? îl întrebă deodată necunoscutul pe Bezdomnii. Ce marcă preferați?

— Aveți la alegere? îl întrebă posomorît poetul, care-și terminase țigările.

— Din care preferați? repetă necunoscutul.

— Ei bine, „Marca noastră“, îl informă, furios, Bezdomnii. Necunoscutul scoase numaidecît din buzunar portțigaretul și-l oferi lui Bezdomnii.

— Poftim, serviți „Marca noastră“...

Pe cei doi literați îi ului nu atît faptul că în portțigaret se găseau tocmai țigările „Marca noastră“, cît portțigaretul în sine. Era uriaș, din aur fin, și pe capacul lui, cînd îl deschise, sclipi flacăra albastră a unui triunghi din briliante.

Aici, literații cugetară, fiecare în felul său. Berlioz: „Da, e un străin“, iar Bezdomnii: „Ian te uită, al naibii!“.

Poetul și cu posesorul portțigaretului își aprinseră cite o țigară, iar Berlioz, nefiind fumător, refuză. „Va trebui să-i ripostez cam așa, hotărî Berlioz: da, omul este muritor, nimeni nu neagă acest lucru. Dar adevărul e că...“

Nu apucă să rostească aceste cuvinte, că vorbi străinul:

— Da, omul este muritor, dar asta n-ar fi încă nimic. Rău e că lucrurile se petrec uneori subit – aici e clenciul! Și că, în general, el nu-i în stare să spună nici măcar ce va face astă-seară!